

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI DERGİSİ

DİNİ, İLMİ, EDEBİ, MESLEKİ AYLIK DERGİ

Cilt : XI Sayı 2
Mart - Nisan 1972

Kur'an Okuyan ve Dinleyenlerin Bilmesi Gereken Bazı Hususlar

— II —

Tayyar ALTIKULAÇ
Diyaret İşleri Başkan Yardımcısı

III. EZBERLENEN SÛRE VE ÂYETLERİN UNUTULMASI :

Ezberlenen sûre ve âyetlerin unutulması, bazı âlimlerce büyük günâhlar-
dan sayılmıştır. Bir hadis-i şerifte «Ben filân ve filân âyeti unuttum demek
kişi için ne kötüdür. Aslında o, unutmuş değil, —ihmalî sebebiyle bu nimet
elinden alınarak— (24) unutturulmuş. Kur'ân-ı, çalışıp hıfzınızda tutu-
nuz. Çünkü onun hâfızalardan çıkıp gitmesi, develerin diz bağlarından kurtu-
lup kaçmasından daha sür'atli olur.» (25)

Celâlu'd-dîn es-Suyûtî (öl. 911/1505), bu konuda şunları yazıyor:

«Onu unutmak büyük günâhlardandır. Nitekim Ebû Dâvûd'un (öl. 275/888)
rivâyet ettiği bir hadise istinâden en-Nevevî (öl. 676/1277) er-Ravada'da bu hu-
susu açıkça belirtmiştir. Hadis şöyledir: Bana ümmetimin günahları arzolan-
du da, kendisine Kur'an'dan bir sûre veya bir âyet verilen ve sonra bunu unu-
tan kişinin günahından daha büyüğünü görmedim. (26) Yine rivâyet olun-
muştur ki, Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Kim Kur'an-ı öğrenir de
sonra unutursa, kıyamet gününde cüzzam musibetine yakalanmış olarak Al-
laha ulaşır. (27) El-Buhârî'de (VI, 110) ve Muslim'de (I, 5443) de şu hadis
mevcuttur: Kur'an-ı ezberinizde tutmaya itina gösteriniz. Nefsim kudretinde
olan Allaha yemin ederim ki, onun hâfızalardan çıkıp gitmesi, develerin diz
bağlarından kurtulup kaçmasından daha sür'atli olur». (28)

Kur'an için mutlak anlamda «unutma» deyince iki türlü unutmadan söz
etmek mümkündür :

1. Ezberlenen sûre ve âyetlerin hâfızadan çıkması;

2. Mushaftan okumayı öğrenenlerin, bakarak okuyamayacak derecede
Kur'an yazısını unutmaları.

(24) bk. el-Aynî, Umdetu'l - kârî, IX, 337, İstanbul, 1308 h.

(25) bk. Sahîhu'l-Buhârî, VI, 109; Sahîhu Muslim, I, 544; Sunenu'd-Dârimî, II, 439.

(26) bk. Sünenu Ebî Dâvûd, I, 184, Kahire, 1369h/1950m.

(27) bk. Sünenu'd-Dârimî, II, 437.

(28) el-İtkan, I, 105.

«Şerhu Şir'ati'l-İslâm» da yer alan bir görüşe göre, böyle bir ayırım yapmaksızın hadislerde geçen «unutma» kelimesi, «Mushaftan dahi okuyamamak» şeklinde te'vil edilmiş ise de (29), hadislerdeki açıklık bu te'vile itimat etmemize mani görünmektedir. Mushaftan okumayı öğrenip, bir müddet sonra okuyamayacak kadar unutanlar için bu görüşe katılmak mümkündür.

Buna göre, Kur'an okumayı öğrenenlerin ve Kur'andan bazı sûreleri ezberleyenlerin, zaman zaman onu okumaları ve ezberledikleri yerleri tekrar etmeleri, kendileri için dinî bir sorumluluk olmaktadır.

Ancak, bazı kaynaklarda-ihmal ve tembellikleri söz konusu olmamak kaydıyla ezberlenen âyetleri ve Mushaf'a bakarak okumayı, rızık temini ve hastalık... gibi sebeplerle unutanların mazur sayılacakları şeklinde görüşlere de rastlanmaktadır. (30)

IV. KUR'AN OKURKEN DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR :

A. Kırâet ilmi yönünden :

1. Okuyucu, tilâvete başlarken «teavvüz» le emrolunmuştur. «Teavvüz» (veya istiâze) den maksat **اعوذ بالله من الشيطان الرجيم** cümlesidir ve bu husus, Kur'an'ın nassı ile (16: 98) sâbittir.

2. Tilâvete başlanan yer sûre başı olmadıkça okuyucu, istiâzeden sonra besmeleyi de okuyup okumamakta serbestir (31). Ancak, sûre başlarındaki besmeleler (32) terkedilmez (33).

3. Berâe sûresinin başında besmele yoktur ve okunmaz. Çünkü bu sûrede müşrikler için güven ve emniyetin ortadan kaldırılmış bulunduğu beyan edilmekte, harp ve kıtâlden bahsedilmektedir. Halbuki besmeledeki «rahmân» ve «rahîm» sıfatları bu güven ve emânın devam ettiğini hatırlatacaktır. Bir başka deyişle; «besmele, Allahın ismine bir vuslat, **berâe minellâh** ise, Allah-tan katı alâka» demektir. Bu itibarla Berâe sûresinin başında besmele nâzil olmamıştır. Bu sûrenin başı hâriç, diğer yerlerinden tilâvete başlarken besmele okunması ise câiz görülmüştür. (34)

4. Sûre başlarından tilâvete başlarken; istiâze, besmele ve sûrenin ilk âyetinden ibâret olan üç unsur arasında vasıl ve katı' (geçmek ve durmak) itibariyle dört türlü okuyuş bütün kurrâca câiz görülmüştür:

(29) bk. Seyyid Alizâde, Şerhu Şir'ati'l-İslâm, s. 67, İstanbul, 1293 h.

(30) bk. el-Menûfi, İrşâdu'l-enâm, s. 57-58, Mısır, 1324 h.

(31) bk. ed-Dânî, et-Teyisir, s. 18, İstanbul, 1930.

(32) Bu besmeleler bizzat vahiy kâtipleri tarafından yazıldığından, herbiri bir âyettir. Aralarında buldukları iki sûreden ne ilkinin sonu, ne de ikincisinin başıdır. Bunun içindir ki, dâima sûre başlarında müstakil bir satır halinde yazılmalıdır. (Bu husustaki farklı görüşler için bk. en-Neşr, I, 270 - 271; Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, I, 15 - 17, İstanbul, 1935 - 1938).

(33) bk. en-Neşr, I, 263. Bu hüküm, namaz dışındaki haller içindir. Namaz içinde besmele okumanın hükmü için bk. el-Cezirî, Kitâbu'l-fıkh ale'l-mezâhibi'l-erba, I, 257, Kahire, tarihsiz (2. baskı).

(34) Bu hususta diğer bazı düşünce ve rivâyetler için bk. Hak Dini Kur'an Dili, III, 2442 - 2444. Bu sûrenin hiçbir âyetinin besmele ile okunamayacağı şeklindeki bir görüş için bk. Şerhu Şir'ati'l-İslâm, s. 64.

- a) Kat-ı küll (istiâze ve besmelenin sonlarında vakfederek okumak).
 b) Kat-ı evvel, vasl-ı sâni (istiâzede vakfetmek, besmeleyi sûre başına vasletmek).
 c) Vasl-ı evvel, kat-ı sâni (istiâzeyi besmeleye vasletmek ve durmak, sonra sûre başından ibtidâ etmek).
 d) Vasl-ı küll (bu üç unsuru birbirine vaslederek okumak) (35).

Bu okuyuşların tatbikatını sıra ile şöylece gösterebiliriz :

ا) أعوذ بالله من الشيطان الرجيم / بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ / الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ...
 ب) أعوذ بالله من الشيطان الرجيم / بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ / الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ...
 ج) أعوذ بالله من الشيطان الرجيم / بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ / الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ...
 د) أعوذ بالله من الشيطان الرجيم / بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ / الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

5. Sûre aralarına gelince: Bir sûrenin son âyeti, besmele ve ikinci sûrenin ilk âyetinden ibaret olan bu üç rükün arasında ise, yine vasl ve katı' ile okuma bakımından ihtilâf edilmiştir. Kırâeti yaygın olarak okunan Âsım b. Ebî'n-Necûd'a (öl. 127/745) ve diğer bazı kurrâya göre sûre aralarında üç türlü okuyuş câizdir :

- a) Kat-ı küll.
 b) Kat-ı evvel, vasl-ı sâni.
 c) Vasl-ı küll.

Tatbikatını -meselâ et-Tîn ve el-Alak sûreleri arasında- şöylece gösterebiliriz :

ا) أليس الله بأحكم الحاكمين ° / بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ / اقرأ باسم ربك الذي خلق ...
 ب) أليس الله بأحكم الحاكمين ° / بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ / اقرأ باسم ربك الذي خلق ...
 ج) أليس الله بأحكم الحاكمين ° / بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ / اقرأ باسم ربك الذي خلق ...

Görülüyor ki, sûre aralarında «Vasl-ı evvel, kat-ı sâni» vechi yoktur. Yani, bir sûrenin son âyeti ile besmeleyi birleştirip vakfetmek ve ondan sonraki sûrenin başından ibtidâ etmek, hatalı bir okuyuş olarak kabul edilmiştir. (36)

6. Tilâvete **صَدَقَ اللَّهُ الْعَظِيمُ** diyerek son verilmelidir. (37)

(35) en-Neşr, I, 257, 263.

(36) age. I, 259 - 271; et-Teysîr, s. 18.

(37) bk. Şerhu Şir'ati'l-İslâm' s. 64.

B. Âdâb yönünden :

1. Allah'ın kitabı Kur'an, gerek sesli ve gerekse sessiz olarak okunduğu zamanlarda abdestli bulunmalıdır. (38)

2. İster ayakta olsun, ister oturarak bulunsun, okuyucu tam bir edep ve ciddiyet üzere bulunmalıdır. Zaruret yoksa bir yere yaslanmamalı, kibleye karşı ve diz üstü oturmalıdır.

3. Cenâb-ı Hakk'a teslimiyetini arz eden bir tarzda, başını önüne hafif eğmiş olarak okumalı, tekebbür ve lâübâlilik hissini verecek hal ve tavırlardan sakınmalıdır.

4. Bilindiği üzere Kur'an okumadaki asıl gaye, manası üzerinde durmak ve düşündürmektir. O halde manasını anlayanlar için en çok üzerinde durulacak husus, mana üzerinde tedebbür etmektir. Manayı anlamayanlar için bu konuda en makul yol ve tavsiye şu olsa gerektir: Onlar, hiç değilse kelâmullâhı sahibinin huzurunda okuyormuş gibi bir havanın içine girmeğe çalışmalı, mümkünse bir âyet (veya bir sayfa-sûre) Kur'anın metninden, bir o kadar da kendi diline yapılmış terceme ve tefsirlerden okumalıdır. Bilhassa bu ikinci noktaya itina edilebilirse, en önemli gaye gerçekleşecek demektir.

5. Kalpler, tilâvet esnasında Kur'an'a tahsis edilmeli, bütün meşgûliyetlerden ve dünya zevklerinden tahliye edilmelidir.

6. Kur'an okuyanlara mahzun bir çehre yaraşır. Bu, Allah kelâmının imanlı kalpler üzerinde meydana getireceği ürpertici ve sarsıcı tesirin tabii bir sonucudur. Hatta bu konuda Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur. : «Muhakkak ki bu Kur'an hüzünlü nâzil olmuştur. Onu okuduğunuz zaman ağlayınız. Şayet ağlayamıyorsanız, ağlayanın hali içinde olmaya çalışınız». (39)

(Devam Edecek)

(38) Abdestsiz ve hatta yatağa uzanmış olarak ezberden Kur'an okumakta câiz ve ecirli ise de, fazilet bakımından aradaki fark büyüktür. Hz. Ali'den şu şekilde rivâyet edilmiştir: «Namaz kılariken ayakta tilâvet eden kimseye her harfe karşılık 100 ecir vardır. Yine namazda ve oturduğu halde Kur'an okuyana, her harfe karşılık 50 sevap verilir. Namaz dışında abdestli olarak Kur'an okuyana ise 25 sevap ve yine namaz dışında abdestsiz olarak Kur'an okuyan için de 10 sevap vardır. Geceleyin kıyamda yapılan tilâvete gelince: o, bunların en faziletlisidir. Çünkü geceleyin kıyamda (yani namaz kılariken ayakta) geçen zaman, kalbin en boş ve huzurlu anıdır. (bk. Gazâlî, İhyâu ulûmi'd-dîn, I, 283, Kahire, tarihsiz).

(39) Sunen İbn Mâce, I, 424, Kahire, 1372 - 1373h/1952 - 1953m. Kur'an okuyanların âdâb yönünden dikkat edeceği hususlar için bk. el-İhyâ, I, 283-296; el-İtkan, I, 104-111 v.s....